

УДК 378.372:94.477

ГЕНЕЗА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

Інна Хижняк

кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету підготовки вчителів початкових класів
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна
innakhieshn@gmail.com

Анотація. У статті висвітлено генезу проблеми підготовки вчителів початкової школи в Україні. Керуючись метою подати власну періодизацію цього процесу, автор обстоює думку, що першоджерела його зародження слід вбачати в заснуванні братських шкіл у XVII ст., де відбувалася практична підготовка перших вчителів початкової школи. Інтегруючи наявні підходи до періодизації вітчизняної системи підготовки вчителів початкової школи та ґрунтуючись на результатах досліджень сучасних науковців, автор статті виокремлює такі хронологічні етапи на основі їх значення та внеску в систему професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні: пропедевтичний – етап зародження вітчизняної системи професійної підготовки вчителя початкової школи; початковий – етап становлення теоретико-методичних засад професійної підготовки вчителя початкової школи; базовий – етап заснування факультетів підготовки вчителів початкових класів у педагогічних технікумах та ВНЗ України; модернізаційний – етап удосконалення системи професійної підготовки вчителів початкової школи під впливом інтенсифікації освітнього процесу; інноваційний – етап оновлення та реформування системи професійної підготовки вчителів початкової школи під впливом суспільних інноваційних процесів в Україні та світі.

Ключові слова: професійна підготовка; учитель початкової школи; періодизація.

ГЕНЕЗИС ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В УКРАИНЕ

Інна Хижняк

кандидат педагогических наук, доцент,
декан факультета подготовки учителей начальных классов
ДВНЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
г. Славянск Донецкой области, Украина
innakhieshn@gmail.com

Аннотация. В статье описан генезис проблемы подготовки учителей начальной школы в Украине. Руководствуясь целью подать собственную периодизацию этого процесса, автор отстаивает мнение, что истоки его зарождения следует видеть в основании братских школ в XVII в., где проходила практическая подготовка первых учителей начальной школы. Интегрируя существующие подходы к периодизации

отечественной системы подготовки учителей начальной школы и основываясь на результатах исследований современных ученых, автор статьи выделяет такие хронологические этапы на основе их значения и вклада в систему профессиональной подготовки учителей начальной школы в Украине: пропедевтический – этап зарождения отечественной системы профессиональной подготовки учителя начальной школы; начальный – этап становления теоретико-методических основ профессиональной подготовки учителя начальной школы; базовый – этап создания факультетов подготовки учителей начальных классов в педагогических техникумах и вузах Украины; модернизационный – этап совершенствования системы профессиональной подготовки учителей начальной школы под влиянием интенсификации образовательного процесса; инновационный – этап обновления и реформирования системы профессиональной подготовки учителей начальной школы под влиянием общественных инновационных процессов в Украине и мире.

Ключевые слова: профессиональная подготовка; учитель начальной школы; периодизация.

GENESIS OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER TRAINING IN UKRAINE

Inna Khyzhnyak

Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor

Dean of the Primary Teacher Training Faculty

SHEE «Donbas State Pedagogical University»

Sloviansk, Donetsk region, Ukraine

innakhieshn@gmail.com

Abstract. The genesis of primary school teachers training problem in Ukraine is described in the article. Based on the deep study of historical, scientific and methodological literature, author finds out that researchers in the field of primary education approached differently to the periodization of primary school teachers training and that the formation of this system takes place within the overall development degree of education in Ukraine, so first of all it should be based on the main stages of its development. Guided with the aim to submit the own periods of this process, the author puts forward the idea that the source of its origin should be seen in the establishment of fraternal schools in the seventeenth century where the first practical primary school teachers training was implemented.

The article details the compliance of the major milestones of the primary school teachers' training process of education degree development phase in Ukraine and historical realities of the formation of the specialists in modern system of primary education professional training, highlighted in the national scientific exploration. Integrating existing approaches to periodization of the training primary school teachers national system and based on modern scholars' researches, the author singles out the following chronological stages based on their importance and contribution to training primary school teachers in Ukraine propaedeutic – the stage of the national professional primary school teacher training nascence (1620 – the first half of the nineteenth century); initial – phase of theoretical and methodological development of the primary schools teachers training principles (the second half of the nineteenth century – 1927); base – stage of the founding primary school teachers training faculties in colleges and universities of Ukraine (1928 – 1970); modernization – the stage of improving the primary

school teachers training system under the intensification influence of the educational process (1970 – 1995); innovation – the stage of the primary school teachers' training system renewal and reform under the social innovation influence in Ukraine and in the world (1995 – present days).

In conclusion of the research the author formulates the opinion that during the long history period – since 1620 to present days – Ukrainian tradition of training primary school teachers has been gradually forming, strengthening, updating, and now primary school teachers in Ukraine are prepared by more than 30 higher educational institutions that are represented in all parts of the country.

Keywords: training; primary school teacher; periodization.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Підготовка фахівців початкової освіти у вищих навчальних закладах України має багатовікову історію, корені якої сягають діяльності братських шкіл у XVII ст., а розвиток протікає в річищі загального становлення вітчизняної вищої педагогічної освіти – процесу, різнобічно дослідженого в сучасній науці (А. Алексюк, Л. Артемова, М. Барна, Я. Боллюбаш, В. Бондар, О. Венгловська, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, В. Кремінь, М. Левківський, В. Луговий, П. Лузан, В. Майборода, С. Сапожников, М. Степко, В. Шинкарук та ін.). Низку вітчизняних педагогічних досліджень присвячено окремим аспектам та періодам формування національної системи підготовки вчителів початкової школи: К. Авраменко, Н. Андрійчук, С. Власенко, Т. Довженко, І. Кравченко, Н. Матвеєва, В. Примакова, В. Пугач, Ю. Соловійов, Т. Сорочинська, Н. Сінельнікова, М. Скоробогатова, В. Ставицький, О. Фізеші та ін., що підкреслює важливість вивчення історичного досвіду та надбань української педагогічної школи в галузі підготовки вчителів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробляючи періодизацію етапів розвитку системи фахової підготовки вчителів початкової школи в Україні та світі, вітчизняні науковці по-різному підходили до вирішення проблеми, беручи за основу як загальносвітовий масштаб, так і відштовхуючись уже від заснування вищих навчальних закладів в Україні. Найбільшу за обсягом охопленого часу періодизацію становлення й розвитку професійної підготовки вчителя початкової школи у світі подала Л. Хомич, виокремивши чотири основних етапи: донауковий (V ст.); просвітницький (V – IV ст.), науково-методичний (IV – XIII ст.), на якому зародилася система спеціальної підготовки вчителя початкової

школи; професійний (кінець ХІХ ст. і донині), на якому відбувається цілеспрямована професійна підготовка педагога початкової освіти [13].

З. Онишків обґрунтував думку щодо зародження системи фахової підготовки вчителя початкової школи в Україні в ХІХ ст. і виділив такі етапи професійної підготовки кадрів для початкової школи: утвердження початкової освіти і пошуки шляхів підготовки вчителів для початкової школи (друга половина ХІХ – 20-ті роки ХХ ст.); реформування початкової освіти і системи підготовки майбутніх учителів початкової школи (20-ті роки ХХ ст. – 50-ті роки ХХ ст.); розвиток початкової освіти та підготовка педагогічних кадрів для її функціонування (1950 – 1990 рр.); розвиток початкової освіти та професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах незалежності України (1995 – 2014 рр.) [7].

Л. Коваль охарактеризувала основні етапи розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи впродовж останнього півстоліття, серед яких: становлення вищої педагогічної освіти (1956 – 1971 рр.); удосконалення вищої педагогічної освіти в умовах реформування початкової школи (1972 – 1984 рр.); оновлення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи впродовж 1985 – 1995 рр.; професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в сучасних умовах (1996 – 2011 рр.) [4].

Як бачимо, підходи до періодизації фахової підготовки вчителя початкової школи науковці обирали досить різні, і характеризуючи цей процес на українських теренах, здебільшого вбачали його початок у ХІХ ст., у заснуванні вищих навчальних педагогічних закладів, а класифікація Л. Хомич, що датує зародження фахової підготовки вчителя початкової школи V ст., стосується загальноосвітніх тенденцій, із якими в національній системі професійної підготовки вчителя не завжди збігаються хронологічні межі. На нашу думку, наявні періодизації потребують додаткової конкретизації з огляду на те, що багато складників сучасної системи фахової підготовки педагога початкової освіти в Україні характеризуються власними хронологічними та змістовими особливостями.

Формулювання цілей статті. Прагнучи до теоретичного вирішення окресленого вище протиріччя, у статті ставимо за мету схарактеризувати історичні реалії становлення національної системи фахової підготовки вчителя початкової школи, а також подати власну періодизацію цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення системи професійної підготовки вчителя початкової школи, безперечно, відбувалося в межах загального розвитку вищої педагогічної освіти в Україні, тому вважаємо, що насамперед слід спиратися на його основні етапи. На основі загальної періодизації цього процесу (С. Вітвицька, Т. Туркот, В. Ягупов та ін.) С. Сапожников датував зародження вищої педагогічної освіти України 1661 р. (заснування Львівського університету) і вказав на наявність семи основних етапів її розвитку: зародження (1661 – 1802 рр.); становлення (1803 – 1917 рр.); активні пошуки змісту, форм і методів (1917 – 1922 рр.); формування та інтенсивна підготовка національних педагогічних кадрів (1922 – 1935 рр.); утвердження єдиної всесоюзної системи вищої педагогічної освіти (1935 – 1970 рр.); модернізація вищої педагогічної освіти (1970 – 1991 рр.); оновлення національної вищої педагогічної освіти (з 1991 р. до нашого часу) [9].

У межах цієї періодизації коротко розглянемо становлення вітчизняної системи фахової підготовки вчителя початкової школи. Передвісником етапу зародження вітчизняної педагогічної освіти вважаємо братську школу в м. Кременці (1620 р.), яка здійснювала підготовку вчителів для початкових класів інших братських шкіл, та Кременецько-Богоявленську колегію (1637 р., засновник – відомий просвітитель Петро Могила), завданням якої стала підготовка вчителів для братських шкіл Волині [12]. Ця точка відліку практично збігається із заснуванням перших зарубіжних спеціальних педагогічних навчальних закладів. За результатами досліджень Л. Хомич, перші з них було утворено країнами західноєвропейської цивілізації в XVII – XVIII ст.ст. [13].

Надалі в становленні системи професійної підготовки педагогічних кадрів України загалом і вчителів для початкової школи зокрема важливу роль відіграли загальноосвітні навчальні заклади, засновані в XVII ст.: Чернігівський (1700 р.), Харківський (1722 р.) та Переяславський (1738 р.) колегіями. У цих навчальних закладах ще не передбачалося психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутніх учителів, вони засвоювали базові дисципліни: граматику (латинську, грецьку, польську, російську та ін.), риторику, поетику, богослов'я, філософію, математику, історію та ін. Однак з огляду на те, що робота в колегіумах організовувалась за зразком Києво-Могилянської академії, стиль і методика освітньої роботи практично переносилися в майбутню педагогічну діяльність випускників цих закладів,

а навчальні програми передбачали зокрема й підготовку учителів початкових шкіл. Щойно розпочиналося навчання в коле́гіумі, учні залучалися до педагогічної діяльності, підробляли домашніми вчителями, приватно навчали дітей у заможних родин [6].

Багато із педагогічних надбань щодо організації системи фахової підготовки вчителів початкової школи служать її підвалинами і нині: багаторівневість освіти, мобільність викладачів та студентів, студентське самоврядування, зарубіжні стажування; органічний зв'язок з національними цінностями та полікультурність, поглиблене вивчення іноземних мов, розроблення авторських навчальних курсів, творча спрямованість освітнього процесу (курси живопису, музики, архітектури); написання наукових робіт з їх прилюдним захистом; наукові диспути й дебати та ін. [3; 6].

Н. Андрійчук, І. Кравченко, В. Пугач та ін. зазначили, що педагогічні навчальні заклади для підготовки вчителя початкової школи почали цілеспрямовано й на офіційному рівні відкриватися в другій половині ХІХ ст. Так, з 1872 р. відбулося чітке розмежування функцій у підготовці вчителя між учительською семінарією та інститутом. Перша готувала вчителів для народних училищ, інститут – для міських училищ. Із другої половини ХІХ ст. почала зароджуватися екстернатна форма підготовки вчителя (іспити на отримання звання вчителя), з'явилися автономні вищі педагогічні навчальні заклади (Ніжинський історико-філологічний інститут кн. О. Безбородька (1875 р.), Вищі жіночі курси в Києві (1878 р.), Одесі (1906 р.), Харкові (1907 р.), Київський Фребелівський педагогічний інститут (1907 р.) [2; 5; 8].

І. Кравченко виокремила організаційно-педагогічні передумови створення учительських інститутів в Україні, більшість із яких напряду стосуються підготовки вчителя початкової школи, як-от: відсутність цілеспрямованої підготовки вчителя для початкової школи в першій половині ХІХ ст.; реформування у 1860 – 1870-х рр. початкової освіти, зокрема, реорганізація повітових училищ у міські, упровадження в міських училищах класної системи викладання замість предметної; збільшення мережі міських училищ на початку ХХ ст. та їх реорганізація у вищі початкові училища [5].

С. Вітвицька, І. Кравченко та ін. зауважили, що першими учительськими інститутами в Україні стали Феодосійський (1874 р.) та

Глухівський (1874 р.), а на початку ХХ ст. цю мережу було поширено Київським (1909 р.), Катеринославським (1910 р.), Вінницьким (1912 р.), Миколаївським (1913 р.), Полтавським (1914 р.), Чернігівським (1916 р.), Юріївським (у 1917 р. переведений до Херсона). Серед основних навчальних дисциплін учительських інститутів дослідниці виокремили такі: педагогіка, дидактика, російська мова, церковно-слов'янське читання, арифметика, початкова алгебра, геометрія, історія, географія, природознавство, фізика, космографія, гігієна, креслення та малювання, хімія, методика мови та словесності, латина, красне писання, співи й гімнастика [3; 5].

Суттєво розширилась система підготовки педагогічних кадрів на третьому етапі розвитку вітчизняної вищої педагогічної освіти – етапі активних пошуків змісту, форм і методів вищої педагогічної освіти (1917 – 1922 рр.), коли було відкрито низку вищих навчальних закладів: Український народний університет (1917 р.), Кам'янець-Подільський український державний університет (1918 р.), історико-філологічний факультет у Полтаві (1918 р.) та ін. [5, с. 10]. У 1919 р. у Києві створено Педагогічний інститут імені Б. Д. Грінченка, а Університет Св. Володимира, Вищі жіночі курси (Університет Св. Ольги), Учительський інститут та інші заклади, що готували учителів у м. Києві, було включено до Київського інституту народної освіти імені М. П. Драгоманова, що дозволяє датувати запровадження вищої освіти для підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні саме цим роком [13; 3; 5; 8].

До провідних тенденцій професійної підготовки вчителя цього періоду І. Кравченко віднесла створення блоку (циклу) психолого-педагогічних дисциплін (1917 – 1920 рр.) [5].

Процес утворення педагогічних курсів, училищ, технікумів для підготовки вчителів початкової школи продовжився й на наступному етапі формування та інтенсивної підготовки національних педагогічних кадрів (1922 – 1935 рр.). Важливою віхою в розвитку сучасної системи фахової педагогічної освіти в галузі початкового навчання стало відкриття перших факультетів підготовки вчителів початкових класів: у Полтавському інституті в 1928 – 1929 рр. у зв'язку зі злиттям ІНО та педтехнікуму створено факультети молодшого й старшого концентру. На факультеті молодшого концентру, що готував учителів початкових класів, починаючи з 1929 – 1930 навчального року відкрито також дошкільне відділення; у

1928 р. у Чернігівському інституті створено факультет початкового навчання та ін.

На етапі утвердження єдиної всесоюзної мережі системи вищої педагогічної освіти, уніфікації її змісту, форм та методів (1935 – 1970 рр.) у державних педагогічних інститутах України масово відкривалися факультети, що готували майбутніх учителів початкових класів: Харківський імені Г. С. Сковороди (1945 р.), Вінницький, Ізмаїльський (1956 р.), Кіровоградський, Луцький, Рівненський, Слов'янський, Станіславський (нині – Івано-Франківськ) (1959 р.), Бердянський, Дрогобицький, Кам'янець-Подільський, Криворізький, Уманський (1960 р.) та ін. Усі ці факультети працюють і донині, розвиваючись і щорік вдосконалюючи процес опанування майбутніми вчителями початкових класів професійної компетентності.

Дослідники виокремили інновації цього етапу в підготовці вчителів початкової школи, основними серед яких вважаємо такі: перебудова змісту навчальних дисциплін у плані поєднання теоретичного матеріалу з практикою; упровадження активних методів навчання, використання досвіду вчителів-практиків; запровадження виробничого навчання; удосконалення навчального процесу шляхом підвищення кваліфікації вчителів; підвищення вимог щодо проведення педагогічної практики, урізноманітнення форм роботи на ній; уведення до навчальних планів методики викладання праці, методики викладання музики, співів, малювання в початкових класах, однієї/двох іноземних мов; підвищення вимог щодо методичної підготовки вчителів початкової школи та ін. [1; 11].

На етапі модернізації вищої педагогічної освіти в умовах союзного централізму (1970 – 1991 рр.) в Україні було продовжено утворення факультетів підготовки вчителів початкових класів, зокрема їх було засновано в таких державних ВНЗ: Глухівському (1972 р.), Тернопільському (1976 р.), Київському інституті імені Б. Д. Грінченка (1998 р.), Чернівецькому (1991 р.) та ін.; у 1977 р. було відновлено діяльність факультету педагогіки і методики початкової освіти в Луцьку. Крім того, на етапі модернізації вперше розпочали підготовку майбутніх учителів початкових класів із додатковими спеціалізаціями: у 1981 р. у Полтавському педінституті в порядку експерименту було запроваджене навчання майбутніх вчителів початкових класів за спеціалізаціями «Музика» і «Образотворче мистецтво», у 1983 р. аналогічні спеціалізації відкриваються

в Луцькому педінституті, у 1984 р. – у Слов'янському педінституті відкрито спеціалізацію «Музика» і т. п. [1; 3; 11].

За результатами досліджень М. Скоробогатової, на цьому етапі підготовка вчителів початкових класів в Україні набула особливого значення і на державному рівні було впроваджено велику кількість факультативних та спецкурсів, спецсемінарів, збільшено кількість годин на самостійні види роботи. Із кінця 80-х років у навчальні плани підготовки вчителів початкової школи активно впроваджувалися національний і регіональний компоненти, розвивалися новаторські, альтернативні підходи до їхньої професійної освіти, упроваджувалися гуманістичні принципи педагогіки співробітництва, розпочалася реорганізація педучилищ в педколеджі, вводилися освітньо-кваліфікаційні рівні та ін. Водночас як негативну характеристику змісту фахової підготовки вчителів початкової школи на цьому етапі дослідниця зауважила штучно збільшену кількість дисциплін соціально-гуманітарного циклу [10].

На етапі оновлення національної вищої педагогічної освіти на демократичних засадах в Україні як незалежній державі (з 1991 р. до нашого часу) тривали нововведення попереднього етапу і підготовка вчителів початкових класів збагачувалася новими спеціалізаціями: у Луцьку з 1991 р. почали готувати вчителів початкових класів і хореографії, у Слов'янську вводилися спеціалізації «Українознавство» (2000 р.), «Англійська мова» (2002 р.), «Інформатика» (2008 р.). Аналогічні зрушення в професійній освіті відбувалися на всіх факультетах підготовки вчителів початкових класів України [3; 4].

Крім того, на етапі оновлення національної освіти продовжували засновуватися та виокремлюватися зі складу загальних педагогічних, психолого-педагогічних і т. д. факультетів нові осередки підготовки вчителів початкових класів: у Рівненському державному гуманітарному університеті (1992 р.), Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному інституті (1993 р.), Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя (1999 р.), Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (2005 р.) та ін. Наймолодшим наразі є факультет педагогічної освіти в Львівському національному університеті імені Івана Франка, що розпочав підготовку фахівців для початкової школи з 2015 р. Продовжують функціонувати в Україні також приватні ВНЗ, де

готують учителів початкової школи: ПВНЗ «Донецький інститут соціальної освіти», ПВНЗ «Краматорський економіко-гуманітарний інститут» та ін.

Фахова мобільність та професійна гнучкість майбутнього вчителя початкових класів досягалася в цей період за рахунок включення в навчальні плани можливості отримання подвійних спеціальностей з однаковими базовими навчальними дисциплінами, запроваджувалася практика введення спеціалізацій. У контексті переходу до національної системи освіти вводилися курси з історії України, українознавства, більше уваги приділялося українській мові та літературі. Початок 90-х рр. ХХ ст. ознаменувався також націоналізацією фахової підготовки, посиленням її українознавчого, народознавчого, патріотичного компонентів. Із цього приводу Ю. Соловйов зазначив, що ще в 1989 р. Міністерство освіти України розробило і запровадило національні плани викладання всіх педагогічних спеціальностей, тому саме цей рік дослідник назвав переломним у поверненні педагогічної освіти на національний ґрунт [11].

Саме цю ознаку вважаємо визначальною для виділення окремого етапу, що тривав від 1970 до 1995 рр., коли на перший план в генезі системи фахової підготовки вчителів початкової школи виходили процеси вдосконалення навчально-виховного процесу та його активна націоналізація. Крім того, до найвагоміших тенденцій цього етапу належить стрімка інформатизація освіти, що активізувалася в усіх її ланках від кінця ХХ ст. У цьому зв'язку до негативних тенденцій цього етапу, особливо в 1990 – 2000-ні рр., Ю. Соловйов слушно відніс низький рівень забезпечення сучасним технічним устаткуванням, зокрема комп'ютерним обладнанням, що ускладнювало ефективну підготовку фахівців початкової освіти в умовах інформатизації освіти [11].

Проте, зауважимо, що від початку ХХІ ст. технічний та матеріальний рівень забезпечення як початкових шкіл, так і факультетів підготовки вчителів початкових класів в Україні відчутно зріс, тому ці проблеми кінця ХХ ст. поступово втратили свою першочергову актуальність: наразі більшість цих закладів уже постійно застосовують у навчальному процесі мультимедійні проектори, інтерактивні дошки або принаймні мають у класах та аудиторіях комп'ютер (ноутбук) та засоби колективного перегляду зображень. Відтак у ХХІ ст. на перший план вийшли питання розроблення методичних засад їх використання та підвищення кваліфікації

вчителів щодо грамотного застосування ІКТ у навчально-виховному процесі.

Усе це дозволяє окреслити сучасний етап у розвитку вітчизняної системи підготовки вчителів початкової школи як інноваційний, метою якого є озброєння майбутніх педагогів початкової школи вже в стінах ВНЗ знаннями про інноваційні технології та методику їх застосування.

Висновки. Отже, упродовж багатовікової історії – від 1620 р. і донині – українські традиції професійної підготовки вчителів початкової школи поступово формувалися, зміцнювалися, оновлювалися. Нині фахівців початкової освіти в Україні готують понад 30 вищих навчальних закладів, що представляють усі куточки країни.

Узагальнюючи наявні підходи до періодизації вітчизняної системи підготовки вчителів початкової школи та ґрунтуючись на результатах досліджень сучасних науковців, вважаємо за необхідне виокремити такі хронологічні етапи на основі їх значення та внеску в систему професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні: пропедевтичний – етап зародження вітчизняної системи професійної підготовки вчителя початкової школи (1620 р. – перша половина XIX ст.); початковий – етап становлення теоретико-методичних засад професійної підготовки вчителя початкової школи (друга половина XIX ст. – 1927 р.), де почали цілеспрямовано й на офіційному рівні відкриватися педагогічні навчальні заклади для підготовки вчителя початкової школи; базовий – етап заснування факультетів підготовки вчителів початкових класів у педагогічних технікумах та ВНЗ України (1928 – 1970 рр.); модернізаційний – етап удосконалення системи професійної підготовки вчителів початкової школи під впливом освітніх модернізаційних процесів (1970 – 1995 рр.); інноваційний – етап оновлення та реформування системи професійної підготовки вчителів початкової школи під впливом суспільних інноваційних процесів в Україні та світі (1995 р. – донині).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко К. Б. Методична підготовка вчителів початкових класів у педагогічних навчальних закладах України (1956 – 1996 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / К. Б. Авраменко. – К., 2002. – 20 с.
2. Андрійчук Н. М. Підготовка вчителів народної школи в учительських семінаріях України (1860 – 1917 рр.) : монограф. / Н. М. Андрійчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2011. – 299 с.

3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : [підручн. для студ. магістрат.] – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
4. Коваль Л. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування загальнонавчальних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Коваль. – К., 2010. – 40 с.
5. Кравченко І. М. Учительські інститути в системі підготовки педагогічних кадрів в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І. М. Кравченко. – К., 2008. – 22 с.
6. Крапивний Я. М. Система професійної підготовки вчителя у Чернігівському колегіумі (1700 – 1786 рр.) / Я. Крапивний / Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 192 – 195.
7. Онишків З. М. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи в загальноосвітніх навчальних закладах сільської місцевості [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / З. М. Онишків. – Тернопіль, 2016. – 36 с.
8. Пугач В. М. Становлення навчальних закладів освіти у Вінниці на початку ХХ ст. / В. М. Пугач // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту імені М. Коцюбинського. Серія : Історія. – 2012. – Вип. 20. – С. 188 – 192. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2012_20_40.
9. Сапожников С. В. Основні етапи розвитку вищої педагогічної освіти в Україні // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2009. – № 25. – С. 424 – 434.
10. Скоробогатова М. Р. Розвиток системи підготовки вчителів початкових класів в Україні (друга половина ХХ сторіччя) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М. Р. Скоробогатова. – Ялта, 2010. – 23 с.
11. Соловійов Ю. І. Система підготовки вчителів початкової школи України (1991 – 1997 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Ю. І. Соловійов. – Донецьк, 1999. – 16 с.
12. Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Тернопіль : ТНПУ. – Режим доступу: <http://www.tnpu.edu.ua/>. – Назва з екрану.
13. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. О. Хомич. – К., 1999. – 38 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Avramenko, K. V. (2002). *Metodychna pidghotovka vchyteliv pochatkovykh klasiv u pedaghoghichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (1956 – 1996 gg.) [Methodical primary school teacher training at educational establishments of Ukraine (1956 – 1996)]*. Kyiv: In-t pedaghoghiky i psykholohiji prof. osvity APN Ukrainy [in Ukrainian].
2. Andreichuk, N. M. (2011). *Pidghotovka vchyteliv narodnoi shkoly v uchytelskykh seminariakh Ukrainy (1860 – 1917 gg.) [Teacher training of public school at teachers' seminaries of Ukraine (1860 – 1917)]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU [in Ukrainian].
3. Vitvytska, S. S. (2006). *Osnovy pedaghoghiky vyshhoii shkoly [Basics of pedagogics of high school education]*. Kyiv: Centr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
4. Koval, L. V. (2010). *Systema profesiinonii pidghotovky maibutnykh uchyteliv pochatkovoii shkoly do zastosuvannia zahalnonavchalnykh tekhnolohij [The system of future*

primary school teachers' professional training for introduction of general educational technologies]. Kyiv: Instytut pedahohiky APN Ukrainy [in Ukrainian].

5. Kravchenko, I. M. (2008). *Uchytelski instytuty v systemi pidghotovky pedahohichnykh kadriv v Ukraini (druga polovyna XIX – pochatok XX st.) [Pedagogical institutes in the system of teacher training in Ukraine (second half of the XIX – the early XX cent.)]*. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity APN Ukrainy [in Ukrainian].

6. Krapyvnyy, Y. M. (2012). *Systema profesiinnoi pidhotovky vchytelia u Chernihivskomu kolehiumi (1700 – 1786 gg.) [The teachers training system in Chernihiv College (1700 – 1786 yy.)]*. Nizhyn: Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykhologho-pedagoghichni nauky [in Ukrainian]

7. Onyshkiv, Z. M. (2016). *Systema pidghotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do roboty v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh silskoi mistsevosti [A system of future primary school teachers training to work at schools in rural areas]*. Ternopil: Ternop. nac. ped. un-t im. Volodymyra Gnatiuka [in Ukrainian].

8. Pugach, V. M. (2012). *Stanovlennia navchalnykh zakladiv osvity u Vinnyci na pochatku XX st. [Educational institutions formation in Vinnitsa in the early XX century]*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2012_20_40. [in Ukrainian]

9. Sapozhnikov, S. V. (2009). *Osnovni etapy rozvytku vyshchoi pedahohichnoi osvity v Ukraini [Main steps of development of the higher pedagogical education in Ukraine]*. *Pedahohika vyshchoi ta serednioi shkoly – Pedagogy of higher and secondary schools*, 25 [in Ukrainian].

10. Skorobohatova, M. R. (2010). *Rozvytok systemy pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv v Ukraini (druga polovyna XX storichchja) [Training primary school teachers development in Ukraine (the second half of the XX century)]*. Yalta: Respublikanskyi vyshchyi navchalnyi zaklad „Krymsjkyi humanitarnyi universytet” [in Ukrainian].

11. Solovjov, Ju. I. (1999). *Systema pidghotovky vchyteliv pochatkovoii shkoly Ukrainy (1991 – 1997 gg.) [A primary school teachers training system in Ukraine (1991 – 1997)]*. Donetsk: Donetskyy derzh. un-t [in Ukrainian].

12. *Ternopil'skyj natsionalnyj pedahohichnyj universytet imeni V. Hnatiuka [Ternopil National Pedagogical University of V. Gnatiuk]*. Retrieved from: <http://www.tnpu.edu.ua/>. [in Ukrainian].

13. Khomych, L. O. (1999). *Systema psykhologho-pedahohichnoi pidghotovky vchytelja pochatkovykh klasiv [The system of psychological and pedagogical training of primary school teachers]*. Kyiv: In-t pedahohiky i psykhologhii prof. osvity APN Ukrainy [in Ukrainian].